

İlk Kadın Havari Aya Tekla: Kültü ve Yolculukları

Derleme Makalesi/ Review Article

Özlem GÜZEL

Doç. Dr. Akdeniz Üniversitesi, Turizm Fakültesi/ Assoc. Prof. Dr., Akdeniz University, Faculty of Tourism
e-mail: ozlemguzel@akdeniz.edu.tr

Buse BÖLÜKBAŞ

Yüksek lisans Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Graduate Student, Akdeniz University, Institute of Social Sciences
e-mail: busebolukbas17@gmail.com

Mehmet Berkay TIRAŞ

Yüksek lisans Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Graduate Student, Akdeniz University, Institute of Social Sciences
e-mail: berkaytrs07@hotmail.com

Özet

Tarih boyunca toplumlar içinde kutsallıklarıyla öne çıkan ve dinleri şekillendiren önemli isimler ortaya çıkmıştır. Gösterdikleri mucizeler ile olağanüstü bir konum atfedilen bu kutsal kişiler, Hıristiyanlık tarihi boyunca aziz ve azize olarak kabul edilmiştir. Anadolu'da öne çıkan azizelerden birisi de Pavlus ile karşılaşması sonrasında İsa'ya inanan ve Pavlus'u öğrencisi olarak takip eden Aya Tekla'dır. Hıristiyanlıktaki ilk kadın şehit olarak da anılan Aya Tekla'nın Anadolu'da yaptığı yolculuklar ve Pavlus'un verdiği yetkiyle yaşadığı yerlerde Hz. İsa'nın dinini yayması, Tekla'nın detaylı bir şekilde irdelenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda bu çalışmada Aya Tekla'nın kimliği, Pavlus ile olan bağlantısı ve Anadolu'da yaptığı yolculuklar irdelenmiştir. Yapılan kavramsal inceleme sonucunda Aya Tekla ile ilgili kaynakların literatürde oldukça sınırlı olduğu keşfedilmiştir. Tekla'nın Anadolu'da yaptığı yolculuklar ve gösterdiği mucizeler göz önüne alınarak, yolculuklarıyla ilişkilendirilen yerlerin bir kültür rotasına dönüştürülmesi gerekliliğini sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hıristiyanlık, İnanç Turizmi, Aya Tekla, Aya Tekla'nın Yolculukları.

The First Female Disciple St. Thecla: Her Cult And Journeys

Abstract

Throughout history, there have been important figures who have stood out with their sanctity and shaped religions. These holy people, who were attributed with extraordinary status due to their miraculous deeds, have been accepted as saints in Christian history. One of the prominent female saints in Anatolia is St. Thecla, who believed in Jesus after meeting with Paul and followed him. St. Thecla, who is also known as the first female martyr in Christianity, needs to be examined in detail as she traveled in Anatolia and spread the religion of Jesus with the authority given by Paul. In this context, this study examines St. Thecla's identity, her journey of faith in Jesus, her connection with Paul, and her travels in Anatolia. The conceptual analysis conducted revealed that there are limited sources about St. Thecla in the literature. Considering the journeys and miracles performed by St. Thecla in Anatolia, it has become necessary to turn the places associated with her travels into a cultural route.

Keywords: Christianity, Religious Tourism, St. Thecla, St. Thecla's Journeys.

Makalenin Künyesi/ Article Information: Güzel, Ö., Bölükbaş, B. & Tıraş, M. B. (2023). İlk Kadın Havari Aya Tekla: Kültü ve Yolculukları. *Turist Rehberliđi Nitel Araştırmalar Dergisi*, 4 (1), 1-13.

Giriş

Geçmişten günümüze neredeyse tüm toplumlarda Tanrı ile insanlar arasında sıkı bağı olan bazen de tanrıyla insanlar arasında aracı ilan edilen kişilikleri görmek mümkündür. Bu bağlamda Hıristiyanlık çerçevesinden bakıldığında olağan üstü olaylar ile özdeşleştirilen bazı kişiler, aziz ve azizeler olarak gösterilmektedir. Canevello (2004), bu kişilerin hastalıkları iyileştirici, doğru yolu gösterici, kötülüklerden koruyucu özelliklerinin varlığına işaret etmektedir. Hıristiyanlıkta önemli konuma sahip olan aziz ve azizeler için her yıl ölüm yıldönümü gibi önemli günlerde, onlarla ilişkilendirilen ve kutsal sayılan mekanlara gidilerek dini törenler düzenlenmektedir (Öztürk, 2012). Bu bağlamda destinasyonlar içerisinde yer alan aziz ve azizelerle ilişkilendirilen mekanlar, turist çeken destinasyon çekiciliklerine dönüşmektedir. Kilikya (Cilicia)¹ ve Isauria² bölgelerinde erken Hıristiyanlık döneminde rol oynayan Aziz Pavlus³, yine onun izinden giden ve Hıristiyanlara yönelik baskılardan kaçarak doğal bir mağarada kaybolduğuna inanılan Aya Tekla bu çekiciliklere örnek verilebilir (Canevello, 2004; <https://isparta.ktb.gov.tr>, 05.12.2022). İki bin yıllık Hıristiyanlık tarihinde kutsal kabul edilen binlerce aziz ve azize bulunurken, bazılarının isimleri unutulmuştur. Fakat, Aya Tekla 1. yüzyıldan beri önemini ve etkisini sürdüren bir azize olmuştur (Öztürk, 2012).

Konya (Iconium) şehrinde yaşamış olan ve Hıristiyanlığın ilk yıllarında Pavlus'un öğretilerini benimseyen Aya Tekla, birçok Hıristiyanlık efsanesinde önemli bir rol oynamaktadır. Pavlus'un öğretilerini kabul etmesiyle birlikte Tekla, Hıristiyan topluluğunun önemli bir üyesi haline gelmiş ve adı günümüze kadar gelmiştir (Levent & Uçar, 2018).

Hayat yolculuğu doğduğu Konya'da başlarken, yolculuğu Silifke'de son bulmuştur. Konya'da Aziz Pavlus kilisesinin duvarında ikonası bulunan Tekla'nın kaybolduğu mağaranın bulunduğu Silifke ise hac merkezi haline gelmiştir (Öztürk, 2012). Konya, Hıristiyanlık misyonerlerinin ilk yıllarında sıkça ziyaret ettiği yerlerden birisidir ve İncil'de "**Iconium**" olarak adlandırılır. Bu şehir, önemli azizlerden biri kabul edilen Aya Tekla'nın (St. Thecla) şehri" olarak anılmaktadır (Berk, 2014: 180-182). 90 yaşında öldüğü düşünülen Aya Tekla'nın yortusu kilise tarafından 24 Eylül'de anılmaktadır (www.ortodokslartoplulugu.org, 04.04.2023; Nilgün, 2022⁴).

Bu kavramsal çalışmanın temel amacı Aya Tekla'nın erken Hıristiyanlık açısından önemini değerlendirmektir. Bu temel amaç bağlamında çalışmanın alt amaçları ise Aya Tekla'nın Aziz Pavlus ile misyonerlik gezilerini ele almak; Aya Tekla'nın mucizelerini derlemek ve Aya Tekla ile ilişkilendirilen destinasyonları irdelemektir. Bu bağlamda bu makalede bu üç örüntü kavramsal olarak irdelenmiştir.

¹ Alanya ile İskenderun Körfezi arasında kalan bölge eski çağlardaki ismiyle Kilikya Bölgesi olarak bilinmektedir (Kaya & Yetiş, 2020).

² Antik dönemde Isauria bölgesi olarak anılan yer, bugünkü Konya vilayetinin güneyinde yer alan Bozkır, Hadim, Seydişehir, Taşkent ilçelerinin kapladığı alan ve bu Bozkır'da bulunan Isauria Nova yani Zengibar Kalesi'dir (Bahar, 1994-1995).

³ Hıristiyanlığın ilk yüzyılında en önemli isimlerden biri olan Pavlus'un hayatı, mektupları ve özellikle Elçilerin İşleri'nde anlatılmaktadır. Saulos (Saul) ve Paulos (Paul) olmak üzere farklı isimleri olan Pavlus, Hıristiyan olmadan önce Saul ismiyle biliniyordu. M.S. 1-10 yılları arasında Roma vatandaşı bir Yahudi olarak pagan inançlarının hâkim olduğu Tarsus'ta doğduğu düşünülmektedir. Pavlus, Şam'a yaptığı bir yolculuk sırasında İsa'yı vizyon halinde görmüş ve onunla bir görüşme yapmıştır. Bu görüşmenin ardından Pavlus, İsa'nın bir elçisi olarak kendisini kabul etmiş ve İsa taraftarlarının safında yer almıştır (Kahraman, 2009; Aydın, 2006; Turan, 2006; Sarıkçıoğlu, 2004). Bu makalede Yeni Ahitte Pavlus adı kullanıldığı için, Pavlus adı tercih edilmiştir.

⁴ Kaynak kişi olarak inanç turu *Uzman Rehberi* olan *Atilla Şükrü Nilgün* ile 05.12.2022 tarihinde görüşme gerçekleştirilmiştir.

Aya Tekla Hakkında Genel Bilgiler

Aya Tekla hakkındaki bilgiler, kilise tarafından apokrif olarak kabul edilen “*Pavlus ve Tekla'nın İşleri*” isimli eserde yer almaktadır. Konya'nın yerlisi olan Aya Tekla, İç Anadolu ve Kapadokya Bölgesi'nde çok saygın bir azize olarak kabul edilmektedir. Bazı kaynaklara göre M.S.1. yüzyılda, bazı kaynaklara göre ise M.S.2. yüzyılda yaşamıştır ve tarihi hakkında farklı görüşler bulunmaktadır (Canevello, 2015; Öztürk, 2012). Ancak her iki görüşte de Aya Tekla'nın Hıristiyanlığın erken dönemlerinde önemli bir figür olduğu kabul edilmektedir. Adına, erken dönem yazmalarında 2. yüzyılda rastlanmaktadır. 3. ve 4. yüzyılda ise Tekla'nın ünü, Akdeniz kıyı ülkelerine yayılmıştır. Bakireliği ve şehitliği ile ünlenen Tekla, ikon olarak sanat eserleri ve dini yapılara ilham olmuştur. Kaynaklardan edinilen bilgiye göre Aya Tekla, Aziz Pavlus gibi saygın bir ailede doğmuş ve zengin bir soydan gelmektedir (Canevello, 2015; Ramsay, 1997'den akt. Öztürk, 2012; Davis, 2008).

Martyri⁵ kelimesi ile anılan Aya Tekla mucizeleri ile bilinmektedir (Canavello, 2015: 186; Sangermanensis, 1852'den akt. Canevello, 2004: 261). Bu özelliği dolayısıyla Hıristiyanlık tarihinde şehit olarak nitelendirilen Aya Tekla, havariler kadar önem görmüştür (Öztürk, 2012). Bu bağlamda “Doğu Ortodoks Kiliselerinde 24 Eylül, Katolik Kiliselerinde ise 23 Eylül günü” “*Tekla Bayramı*” olarak kutlanmaktadır (www.samandagortodoks.com, 05.12.2022; Budak, 2012; Kirsch, 1912).

Aya Tekla'nın yaşam öyküsünde farklı inançlardaki olaylarla benzerlik gösteren olağanüstü motifler yer almaktadır. Bu motifler şu şekilde sıralanabilir (Öztürk, 2012):

- Ateşe atılıp yanmayışı (İbrahim ile Nemrut'un hikâyesi),
- Aslanlarla dost oluşunu (Ana Tanrıça Kibele'nin aslanlar ile betimlenmesi),
- Hastaları iyileştirmesi (Artemis'in masumiyeti ve Meryem Ana'yla özdeşleştirilmesi),
- Kendini Tanrıya ve İsa'nın yoluna adanması (Meryem'in kendisini mabede adanması),
- Aya Tekla'nın gençliği ve masumiyeti, insanlığa hizmet etmesi ve iftiraya uğraması (Hz. Meryem ile özdeşleştirilmesi),
- Hayvanlar arasına atıldığında çıplaklığının bir bulut tarafından gizlenmesi (Tanrının Mısır'dan çıkışta İsrailoğullarına bir bulutla yaptığı ilahi müdahale).

Literatürde Aya Tekla için kullanılan çeşitli dini sıfatlar da bulunmaktadır. Bunlar da şu şekilde sıralanabilir (Canevello, 2015; Berk, 2014; Öztürk, 2012; Budak, 2012):

- İlk kadın martyr,
- İlk rahibe,
- İlk kadın havari,
- İlk rahibe okulunun kurucusu,
- Şehit azize,

⁵ Grekçe Martus kelimesinden türeyen ve gerçeğe tanıklık etmek anlamına gelen *Martyr*, Hıristiyan literatüründe İsa Mesih'in yaşamına şahit olan Havariler için kullanılmıştır. Havarilerin dışında bu kelime geç dönemlerde inançları uğruna acı çeken, işkenceye maruz kalan ve öldürülen kişiler için de kullanılmıştır (Gündüz, 1998; www.newadvent.org, 13.12.2022).

- Şifacı,
- Rabbin hadimesi,
- Aziz Pavlus'un öğrencisi,
- Aziz Pavlus'u izleyen bakire.

Aya Tekla ile ilgili en erken tarihlenen ve kim tarafından yazıldığı bilinmeyen kaynak *Acta Pauli et Theclae*'dir. Bu kaynak Süryanice, Ermenice ve Slavca gibi farklı dillerde yazılmıştır (Lipsius & Bonnet, 1891'den akt. Canevello, 2004: 260). *Acta Pauli et Theclae*, zamanla Aya Tekla'nın mağarasını ziyaret edenler arasında okunan bir dua kitabı olmuştur ve 4. yüzyılda gelen gezgin Egeria'nın bu kitabı Tekla'nın mezarı kabul edilen mağarada baştan sona okuduğu aktarılmaktadır (Wilkinson, 1999'dan akt. Canevello, 2004). Günlük olarak nitelendirilen bu kitapta Anadolu ile ilgili bölümler de İstanbul, Antakya, Şanlıurfa, Harran ve Silifke'de Azize Tekla'nın Martyriumu'ndan bahsedildiği aktarılmaktadır (Şengül, 2022).

Ailesinin Konyalı olduğu bilinen Aya Tekla'nın (Davis, 2008), hayatına giriş öncesinde M.S. 1.yy'dan bahsedilmesi gerekmektedir. Tekla'nın Aziz Pavlus ve Barnabas ile bağlantılı olduğu görülmektedir. Pavlus, İsa'ya inandıktan sonra Anadolu'da misyonerlik gezilerini yaparken, çeşitli yerlere uğrayarak Hıristiyan cemaatleri kurmayı amaçlamıştır (Nilgün, 2022). Coğrafi konumundan dolayı Hıristiyanlık tarihinde öneme sahip olan Konya, Aziz Pavlus'un misyonerlik yolculuğunda uğradığı bir nokta olmuştur (Küçük, 2008). Pavlus ve Tekla'nın İşleri isimli esere göre Tekla, Pavlus ile ilk kez Konya'da karşılaşmıştır (Öztürk, 2012). Retorik eğitimi almış olan Pavlus ve ona eşlik eden Barnabas, Konya'ya geldiklerinde ev toplantıları yaparak taraftar toplamışlardır. Tekla'nın ailesinin ekonomik durumları iyi olduğu bilinmektedir. Evlerinin o döneme göre büyük ve zenginlerin yaşadığı bir ev olduğu rivayet edilmektedir (Nilgün, 2022). Aya Tekla bu dönemde nişanlıdır ve nişanlısının adı kaynaklarda Thamyris (Tamiris) olarak geçmektedir (Karaman, 2021; Canevello, 2004). Annesinin adı da kaynaklarda Teoklia olarak geçmektedir. Aya Tekla'nın ailesinin pagan inancına sahip olduğu bilinmektedir (www.ortodokslartoplulugu.org, 05.12.2022).

Nişanlı olduğu dönemde Aziz Pavlus ile Konya'da karşılaşan Aya Tekla, Pavlus'un Onesiphorus'un evinde verdiği vaazı duyarak, Pavlus'un vaazından çok etkilendiği rivayet edilmektedir (Öztürk, 2012; Canevello, 2004). Aya Tekla'nın bu olay esnasında 18 yaşında olduğu varsayılmaktadır (www.ortodokslartoplulugu.org, 05/12/2022). Aziz Pavlus'un kadın taraftarları çoğalınca, Pavlus bazıları tarafından kadınları kocalarından uzaklaştırdığı için suçlanmıştır (www.ortodokslartoplulugu.org, 05.12.2022; Henriques, 2018).

Vaazlardan etkilenerek evlenmekten vazgeçen, kendini Pavlus'un yoluna adayan ve öğrencisi olmak isteyen Tekla'nın durumunu gören annesi dönemin önemli ailelerinden olan Tekla'nın nişanlısı Thamyris'den yardım istemiştir. Ancak annesi ve nişanlısının faaliyetleri boşa çıkınca, nişanlısı Thamyris, Pavlus'u ve Barnabas'ı kentin valisine şikâyet etmiştir (Canevello, 2004). Kaynak kişi bilgisine göre, Tekla'nın nişanlısı "*bu iki şarlata benim nişanlımın aklını çeldiler. Bunların cezalandırılmasını istiyorum*" diyerek dönemin valisine şikâyet etmiştir (Nilgün, 2022). Bu şikâyet sonrası Öztürk'e (2012) göre Pavlus, zindana atılmış ve Tekla gardiyanlara değerli eşyalarını vererek Pavlus'un öğretilerini dinlemek için Pavlus'u ara ara zindanda ziyaret etmiştir.

Görsel 1. Tekla'nın Ateşe Atılma Sahnesi ile Gösterilmesi (Burgos Katedrali/İspanya)

Kaynak: www.christianiconography.info, 14.12.2022.

Annesi ve nişanlısı, bu durumu öğrendikten sonra ahlaksızlıkla suçlanan Tekla'nın ceza alması için uğraşmıştır. Rivayete göre, Tekla'nın annesi kızının Pavlus ile buluştuğunu görünce nefret içinde şu sözleri söylemiştir: **“Tekla'nın etrafındaki bütün kadınlar örnek alsınlar ve kocalarını terk etmemeyi öğrensinler.”** Aldıkları ceza ile Pavlus dövülürken, Tekla ise sirkte ortasında ateşe atılma cezası almıştır. Kentin gençleri tarafından toplanan odunların üzerinde Tekla ateşe verildiği anda bir mucize gerçekleşmiştir. Gök gürültüsüyle başlayan yağmur, ateşi söndürmüştür. Olayın sonrasında Pavlus, Tekla'yı yanına alarak Yalvaç'a (Pisidia Antiochia) yolculuk yapmıştır (www.ortodokslartoplulugu.org, 05.12.2022; Budak, 2012; Öztürk, 2012). Tekla'nın ateşe atılma sahnesi Burgos Katedrali'nde işlenmiştir ve Görsel 1'de yer almaktadır.

Aziz Pavlus ve Aya Tekla'nın Yolculukları

Tekla ve Pavlus'un cezalarından kurtulması sonrasında Pavlus, Tekla'yı yanına alarak Yalvaç'a (Pisidia Antiochia) doğru yolculuk yapmıştır. Kente geldiklerinde kentin ileri gelen zenginlerinden Alexandros (Aleksandre) ile karşılaşmışlardır. Rivayete göre Alexandros, Tekla'yı çok beğenmiştir. Fakat Tekla, kendisini Hıristiyanlığa adanmış olduğunu belirterek, Alexandros'un teklifini reddetmiştir. Bunun üzerine gururu zedelenen Alexandros, Tekla'nın hayvanlara atılma cezası alması için uğraş vermiştir. Kentin kadınları, Aya Tekla'nın aldığı bu ağır cezayı protesto etmek için kentin yöneticisinin evinin önünde toplansalar da bu cezaya engel olamamışlardır. Cezası gerçekleşene kadar Tekla kentin önde gelen Romalı soylusu olan Tryphaina'ya emanet edilmiştir. Kızını yenice kaybetmiş olan ve Tekla'yı kızının yerine koyan Tryphania, Tekla'nın cezasının affi için uğraşsa da başarılı olamamıştır. Ceza yerine götürülen Tekla, vahşi hayvanların arasına bırakılmıştır ve Tekla'yı burada diğer hayvanlardan mucizevi bir şekilde bir aslan kurtarmıştır. Tekla'nın hayatta kalmasına öfkelenen Alexandros, bu kez Tekla'nın iki boğa arasında ipe bağlanarak öldürülmesini istemiştir. Ancak yine mucizevi bir şekilde boğaların çektiği halatlar kopmuştur. Son olarak Tekla'nın insan eti yiyen balıklarla dolu bir göle atıldığı anlatılmaktadır. Ancak, şaşırtıcı bir şekilde, göletteki balıklar Tekla'ya zarar vermemiştir. Sezar'ın soyundan geldiği düşünülen Tryphania, bu işkencelere dayanamayıp, baygınlık geçirmiştir. Bunun üzerine kadının öldüğünü düşünen Alexandros, valiye gidip Tekla'nın affi için ricada bulunmuştur. Tekla, serbest bırakıldıktan sonra kısa bir

süre Tryphaena'nın yanında kalmıştır. Pavlus'un Demre'de (Myra)⁶ olduğunu öğrendikten sonra erkek kılığına girerek onu aramak için Demre'ye gitmiştir. Pavlus'u bulan Tekla, Pavlus'a başından geçenleri anlatmıştır. Pavlus da Tekla'ya Hıristiyanlığı yayma görev ve yetkisini vermiştir. Pavlus'tan aldığı yetki ile Tekla, Konya'ya dönmüştür ve burada bir müddet yaşamıştır. Bu esnada annesini de İsa'nın yoluna davet eden Tekla, buradan mezarının bulunduğu düşünülen Hıristiyanların uğrak yeri olan Silifke'ye (Seleuica) gitmiştir (www.oodegr.com, 14.12.2022; www.ortodokslartoplulugu.org, 05.12.2022; www.christianiconography.info, 05.12.2022; Karaman, 2021; Connor, 2011'den akt. Keskin, 2018; Negiz, 2017; Küçük, 2017; Budak, 2012; Öztürk, 2012; Wake, 2008). Tekla'nın yolculukları Hıristiyanlık tarihi açısından önemlidir. Çünkü Tekla yolculuk yaptığı yerlerde din yapısını etkilemiştir (Canevello, 2004).

Görsel 2. Tekla'nın Aslana Atılma Sahnesi ile Gösterilmesi

Kaynak: www.the-american-catholic.com, 14.12.2022.

Görsel 2'de görüldüğü üzere Aya Tekla yaşadığı mucizelerle alakalı olarak bazen ateş ve odunların üstünde bazen de boğalar ve aslanlar ile betimlenmektedir (www.christianiconography.info, 05.12.2022).

Bir Hac Merkezi: Aya Tekla (Meryemlik) Mağarası

Büyük İskender'in komutanlarından Birinci Seleukos Nikator tarafından kurulan Silifke, Hıristiyanlık tarihi için önemli bir yer olurken, 359 yılında Ariusçulukla⁷ ilgili bir sinoda⁸ ev sahipliği yapmıştır. Kentin Hıristiyanlık tarihi açısından önemli hale gelmesinin nedenlerinden birisi de Aya Tekla olmuştur (Öztürk, 2012; Özyıldırım, 2006). Konya ve Yalvaç'ta Hıristiyanlığı yaymak için çalışırken paganların zulmüne maruz kalan ve öldürülme tehlikesiyle karşı karşıya kalan Tekla'nın, Silifke'ye gelmesi ve burada faaliyet göstermesi, onun en önemli azizlerden biri olarak kabul edilmesinde büyük rol oynamıştır. Pavlus tarafından verilen dini

⁶ Aziz Nikolas'ında doğduğu yer olan Demre, Aziz Pavlus'un Anadolu'ya yaptığı yolculukları sırasında uğradığı kentlerden birisi olmuştur. Pavlus'un bu kente gelmesi, kentin 1. yüzyıldan itibaren Hıristiyanlık için önemli bir merkez olduğunu göstermektedir (Keskin, 2018).

⁷Ariusçuluk, dönemin piskoposu Arius'un düşüncelerini takip edenler anlamına gelirken Arius'un İsa'nın ölümünden sonrasında baba ile aynı özden olmadığı düşüncesini savunduğu aktarılmaktadır. Hıristiyan konsillerinde sıklıkla sözü geçen Ariusçuluk düşüncesi tek bir özü olduğunu kabul etmektedir. Ölümünden sonrasında bile fikirlerinin devam ettirildiği aktarılmaktadır. Hıristiyan dünyasında ortaya atılan teslis inancına dair düşüncelerin izleri halen görülebilmektedir (İnce, 2019).

⁸Hıristiyanlığın ilk evrelerinden beri kullanılmakta olan sinod, belirli bir bölge de bulunan kiliselerin kendi problemlerini tartışma yoluyla çözmek için bölgenin piskoposlarının bulunduğu toplantılardır (Madrigal, 2015).

yayma görevini Silifke'de yerine getiren Tekla, burada bir mağarada yaşamaya başlamıştır. Bu nedenle, Tekla'nın Silifke'deki faaliyetleri ve fedakarlıkları onun Hıristiyan dünyasında büyük bir saygınlığa sahip olmasını sağlamıştır (Levent & Uçar, 2018; Can, 2017; Ulutürk, 2012; Budak, 2012). Aya Tekla kültürüne ait olan ve bölgedeki Meryemlik olarak da bilinen bu mağara (Görsel 3), Mersin'in Silifke-Taşucu yolundaki tepelerden birinde yükselmektedir (Keskin, 2018; Küçük, 2017).

Son yıllarını mağarada dua ederek ve oruç tutarak inziva içinde geçiren Aya Tekla uzun yıllar yöre insanlarına şifa dağıtarak, hastaları iyileştirmiştir. Yöre halkına Hıristiyanlığı yayarken, mucizeler de göstermiştir. Vaazları ve mucizeleri halkın dikkatini çeken Tekla, Silifke'de taraftarlar toplamaya başlamıştır. Ancak halkın ileri gelenleri bu durumdan rahatsız olmuştur. Rivayete göre Tekla, dönemin hekimleri tarafından mucizeleri sebebiyle yok edilmek istenmiştir. Öldürülmesi için Tekla'ya bir kompo⁹ düzenlenmiştir. Kendisini öldürmek için gönderilen adamlara “Tanrı huzurunda olduğu” söyleyen Tekla'nın oturduğu kaya çökerken, Tekla birdenbire kaybolmuştur. Yine rivayete göre Tekla'nın bulunduğu mağaradan Silifke Kalesi'ne giden bir tünel olduğu ve Tekla'nın bu tüneli kullanarak kaçıp gizlendiği düşünülmektedir. Kendisi mağarada kaybolduktan sonra elbisesinden bir parça burada bulunmuştur. Kimisine göre bu parça beyaz bir şaldır (Erçolak & Tanrısever, 2020; Can, 2017; Küçük, 2017; Budak, 2012). Bu rivayet gereği Tekla'nın burada öldüğü varsayılırken, mezarının da burada olduğuna inanılmaktadır. Hıristiyanlığın serbest olması ile 4. yüzyılda, mağaranın duvarları mermerler ile kaplanmıştır. Mağaranın bazı bölümleri fresklerle bezenerek üzerine bir kilise inşa edilmiştir. 5. yüzyılda Aya Tekla kültürünün merkezi haline gelen Kilise ve çevresi, Bizans döneminde dini bir yerleşim yeri haline gelmiştir. Aya Tekla'nın ölümünden sonra kilise, Hıristiyanlar arasında önemli bir 'şehitlik' ve 'hac merkezi' olarak kabul edilmiştir (Erçolak & Tanrısever, 2020; Levent & Uçar, 2018; Keskin, 2018; Küçük, 2017; Güzel, 2012; Budak, 2012).

Görsel 3. Aya Tekla (Meryemlik) Mağarası

Kaynak: Fotoğraflar Turist Rehberi Atilla Şükrü Nilgün'den alınmıştır.

⁹ Tekla'nın mağarada kaybolmasıyla ilişkili olarak anlatılan bir diğer hikâye şöyle anlatılır: “Putperestler, Tekla'yı Tanrıça Artemis'in elçisi olarak gördükleri için, mucizelerin tanrıçadan geldiğini iddia etmeye başladılar. Ayrıca Tekla'nın mucizelerine kıskançlık duyan bir grup, gençlere para ödeyerek azizenin saf ruhunu bozmaya çalışır. Azize, gençleri gördüğü anda niyetlerini anlar ve onu koruması için Tanrı'ya dua eder. Duasından sonra, mağaranın içindeki bir taş ikiye ayrılır ve azizenin bedeni taşın yarısına kadar gömülür. Gençler bu mucizevi olayı görünce kaçarlar” (www.ortodokslartopluluğu.org, 04.04.2023).

Ziyaretçilerin görebileceği birçok yapıya sahip olan hac merkezi alanı içinde, yeraltı ibadet mağarası, Zenon Bazilikasının apsis kalıntısı, büyük sarnıç ve diğer sarnıç yapıları, hamam, kuzey kilise ve Nekropol alanı gibi yapılar bulunmaktadır (Levent & Uçar, 2018). Kilise yapısının 5. yüzyılda yapıldığı tahmin edilmektedir. İmparator Zeno tarafından 476 yılında yaptırılan kilisenin doğu ucu kalıntıları günümüze ulaşırken, kilisenin altında güney tarafında yer alan kayada Tekla'nın mezarının olduğu söylenen geniş bir oyuk mevcuttur. Mezarın kuzey tarafında kaya zemine oyulmuş ve vaftiz havuzu olduğu düşünülen bir yapı bulunmaktadır (Connor, 2011'den akt. Keskin, 2018: 894). Yeraltı Kilisesi, 12 m x 18 m. boyutlarında olup, üç nefli bir yapıdan oluşmaktadır (Küçük, 2017).

Meryemlik Mağarası, Müslümanlar için önemli bir tarihi yer olmakla birlikte, Aya Tekla kilisesi dünya genelinde hala kullanılan en eski kiliselerden biridir. Kilisede, Hıristiyanlar arasında popüler olan evlenme ayinleri gibi dini törenler de düzenlenmektedir. Aya Tekla mağara kilisesi, dünyanın ilk kiliselerinden biri olarak Hıristiyanlar için hac yerlerinden biri haline gelmiştir (Can, 2017).

Aya Tekla'nın Mucizeleri

Aya Tekla hayatta iken kendisiyle ilişkilendirilen birtakım mucizeler hayat öyküsü içinde keşfedilirken, Tekla'nın ölümü sonrasında kendisine atfedilen birtakım efsaneler bulunmaktadır. Tekla'nın yaşam öyküsü incelendiğinde aktarılabilecek efsaneler daha önceki bölümlerde irdelenen cezalar ve Tekla'nın kayboluşu ile ilişkilendirilebilir. Literatür taramasında keşfedildiği gibi Tekla'nın Pavlus'un yanında yer almasıyla birlikte nişanlısı ve annesinin şikayetiyle; yine Psidia Antiochia'da Tekla'ya sahip olmak isteyen Alexandros'un şikâyeti ile Tekla'ya birtakım cezalar verilmiştir. Öncelikle ateşe atılma cezası alan Tekla ateş içinde yanmamakla birlikte, ateşin kendiliğinden söndüğü rivayet edilirken; aslan ve boğa gibi vahşi hayvanlara atıldığında ise hayvanların Tekla'nın yanında sakinleştiği ve kendisine zarar vermediği anlatılmaktadır. Yine hayatta iken Tekla'ya atfedilen bir diğer mucize ise Tekla'nın Silifke'de yaşamaya başladığı mağarada mucizevi bir şekilde kaybolmasıdır (Erçolak & Tanrıseven, 2020; Levent & Uçar, 2018; Keskin, 2018; Küçük, 2017; Güzel, 2012; Budak, 2012; Öztürk, 2012; Canevello, 2004).

Tekla'nın ölümü sonrasında da kendisine atfedilen mucize hikâyeleri dilden dile yayılmıştır. Bu hikâyeler incelendiğinde genellikle Tekla'nın şifacı yönü vurgulanmaktadır. Tekla, kişileri genellikle rüya ya da mağara ziyareti ile şifalandırmaktadır. Rivayete göre dindar Dexianos gece tuvalete giderken, şeytanın saldırısına uğrar ve aldığı darbeye boynu eklem yerinden kayar. Dexianos, bu olaydan hayatına normal bir şekilde devam edemez. Bir gece rüyasında Tekla'yı görür ve Tekla kendisine bir ilaç tarifi verir. Rüyasında gördüğü tarifi uygulayan adam mucizevi bir şekilde iyileşir. Bir diğer hikâyeye göre pagan bir kadın olan Aba, katırın üstünden düşerek, bacağı kırar ve eskisi gibi yürüyemez hale gelir. Silifke'deki Tekla mağarasını iyileşmek için ziyaret eden Aba, ziyaret sonrasında iyileşir ve yürümeye başlar. Yine şifacılıkla ve sağlığa kavuşmakla ilgili bir başka efsaneye göre, Hıristiyan Leontios, zengin bir Antakyalının evini dekor ederken, iskelenin çökmesiyle birlikte mermer levhanın altına kalarak bacağı sakatlar. Etrafındakilerin yürüme ümidini kestiği Leontios, işverenine şifa için Silifke'ye gitmek istediğini söyler. İşvereni iyileşeceğine çok inanmaz. Tekla'nın türbesine giden ve orada üç gün kalan Leontios, mağarada kalırken Tekla tarafından ziyaret edilir. Tekla, adamın bacağına basar. Rüyasında gördüğü acıyla çığlık atarak uyanan Leontios, sağlığına kavuşur ve yürümeye başlar. Bu olaydan sonra da kendisiyle dalga geçen işvereninini şaşırıldığı ve bu mucize karşısında Hıristiyan olduğu rivayet edilir (Güzel, 2022; Öztürk, 2012).

Sonuç

Aziz Pavlus'un izinden giderek gösterdiği cesaret ve mucizeleri ile Hıristiyanlık tarihinde etkin bir rol alan Aya Tekla Hıristiyanlık dini içinde kutsallığı olan bir azize olarak anılmaktadır. Pavlus'tan aldığı Hıristiyanlığı yayma yetkisiyle bulunduğu şehirlerde verdiği vaazlar ile insanları etkileyerek, İsa taraftarı olmaya davet etmiştir. Anadolu için ise Aya Tekla'nın günümüzde ayrı bir önemi bulunmaktadır. Bu önemin kaynağı yaptığı yolculuklarda uğradığı yerler ve Tekla ile ilişkilendirilen mucizevi iyileşme hikayeleridir.

Aziz Pavlus'un ardından yaptığı yolculuklar göz önüne alındığında Konya, Yalvaç, Demre ve Silifke önemli bir kültürel rota olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim Anadolu'daki son durağı olan Silifke'de bir müddet yaşadktan sonra, günümüzde Meryemlik mağarası olarak bilinen mağaradan mucizevi bir şekilde kaybolmuştur. Bu kayboluş, dilden dile yayılırken, Tekla ile ilgili çeşitli efsanelerde türetilmiştir. Silifke'de bulunan "Meryemlik Kilisesi" onun mezarı olarak kabul görmüş ve Hıristiyan hac merkezi olmuştur. Meryemlik Kilisesi'nin etrafı, Tekla'nın misyonu ile kendini özdeşleştirmiş ve ona yakın yaşamayı arzu eden insanların yaşayacağı manastır tarzında yapılar ile genişletilmiştir. Böylece bölgede Tekla'nın kültü oluşmuştur. Bu kült, Suriye, Mısır ve İtalya'da da popüler hale gelmiştir (Connor, 2011'den akt. Keskin, 2018; Pederson, 2006'dan akt. Öztürk, 2012). Tekla kültü ve Tekla'nın hikayesi, İskenderiyeli teolog Origen'in (184/5–253/4) etkisiyle üçüncü yüzyılın başlarında Mısır'da ortaya çıkmıştır. Sonrasında Tekla'nın hikayesi özellikle dördüncü yüzyılın ortalarında İskenderiye piskoposu Athanasius'un ilgisini çekmiştir. Athanasius, Silifke'ye bir hac ziyareti yaparken, Tekla'yı kadın dindarlığı için bir örnek olarak göstermiştir. Böylece Tekla kültü, Hıristiyanlık dünyasında daha da yaygınlaşmıştır (Davis, 2008'den akt. Öztürk, 2012). Tekla kültürünün yaşatıldığı bir diğer ülke ise Suriye'dir. Tekla'nın Silifke'de kaybolduktan sonra Maalula'ya gittiği rivayet edilmektedir. Tekla'nın mezarının olduğu iddia edilen Maalula'daki yer günümüzde dahi rahibeler tarafından ziyaret edilerek, Tekla'ya dualar edilmektedir. Burası hac merkezi gibi ziyaret edilen bir nokta olmuştur. Hatta bölgede Tekla adına ateşler yakıldığı da bilinmektedir (Nilgün, 2022). Maalula, Tekla'nın kaldığı düşünülen mağaraya ek olarak, Tekla'nın adını taşıyan bir manastıra da ev sahipliği yapmaktadır (Görsel 4). Manastır rahibeleri Hz. İsa'nın dili olan Aramice'yi bilmektedir ve yıllardır kimsesiz çocuklara ve yoksullara yardım ederek Tekla'nın geleneğini sürdürmektedirler (Pederson, 2006'dan akt. Öztürk, 2012).

Görsel 4. Azize Tekla Manastırı (Maalula/Suriye)

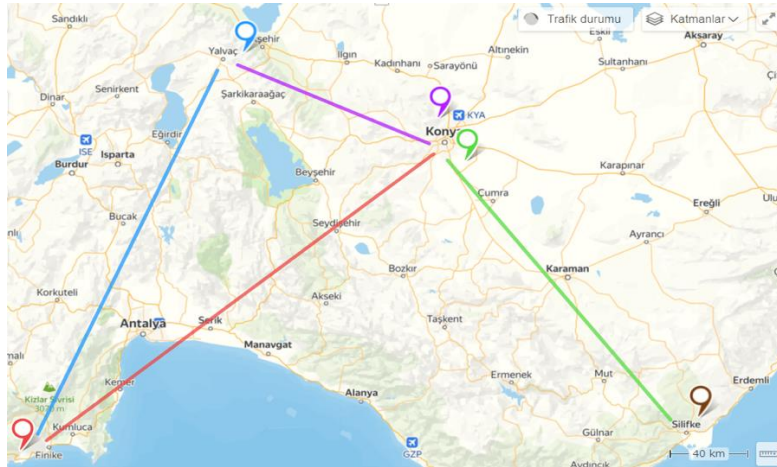
Kaynak: Fotoğraflar Turist Rehberi Atilla Şükrü Nilgün'den alınmıştır.

Mısır, İtalya, Suriye gibi destinasyonlar Tekla'nın hac rotası için önemli destinasyonlar olsalar da mucizelerinin çoğunluğunun Anadolu'da gerçekleşmiş olması, Tekla'nın Anadolu'da doğmuş bir kadın olması ve Pavlus'la Anadolu'da tanışıp misyonerlik faaliyetlerine dahil olması kriterleri göz önünde bulundurulduğunda Anadolu'nun Hıristiyanlık tarihi açısından değeri yadsınamaz bir gerçektir. Bu çalışma kapsamında yapılan literatür incelemesinde ağırlıklı olarak Aya Tekla'nın kişiliği ve Pavlus'u takip etmesi anlatılırken, yaptığı yolculuklara ilişkin kültürel bir rota oluşturulması fikrine rastlanmamıştır (Levent & Uçar, 2018; Keskin,

2018; Can, 2017; Canevello, 2015; Öztürk, 2012; Budak, 2012; Ulutürk, 2012). Bu bağlamda, Tekla'nın taşıdığı sıfatlar, mucizeleri, Pavlus ile olan dini etkileşimi ve misyonerlik yolculukları göz önüne alındığında Tekla adına bir rota oluşturulması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Tekla ile ilişkilendirilen destinasyonların Tekla ile bağlantılı olarak konumlandırılması gerekmektedir. Örneğin Yalvaç (Pisidia Antiochia) ağırlıklı olarak Aziz Pavlus ile ilişkilendirilirken, Tekla'nın bu destinasyon ile ilgili bağlantısında geri planda kalmaktadır. Genel olarak Yalvaç, destinasyon turizm bağlamında değerlendirildiğinde kentin özellikle "Uzak Doğu, Latin Amerika ve Avrupa'dan" dini grupları çektiği bilinirken, aynı zamanda bu denli inanç turizmi potansiyeline sahip olan Yalvaç'ın turizm açısından birtakım sorunları olduğu literatürde Negiz (2017) tarafından bahsedilmektedir. Bu sorunlar destinasyonun konaklama işletmeleri açısından yetersiz olması, tur operatörlerinin ve seyahat acentelerinin bölgeye yönelik ilgisizliği olarak bahsedilmektedir (Negiz, 2017).

İnanç turizmi bağlamında Tekla'nın uğradığı rotalara ait bilgiler de sınırlıdır. Bu bağlamda Konya (Iconium) doğumlu olan Tekla'nın, yolculuğunda uğradığı yerler; Yalvaç (Pisidia Antiochia), Pavlus'un peşinden gittiği Demre (Myra), Pavlus'tan aldığı yetki ile tekrar gittiği Konya (Iconium) ve burada öldüğü kabul edilen Silifke gibi destinasyonların hac rotası kapsamında geliştirilmesi ve buralarda Tekla ile ilişkili etkinliklerin planlanması önerilebilir. Öneri olarak sunulan Aya Tekla Rotası Görsel 5'te gösterilmiştir.

Görsel 5. Aya Tekla Rotası

Kaynak: <https://yandex.com.tr/map-constructor>, 29.05.2023.

Gelecek çalışmalara öneri olarak ise Tekla ile ilişkilendirilen bu destinasyonlarda Tekla'ya özgü efsanelerin araştırılması ve yerel halkın Tekla ile ilgili bilgi düzeyleri sözlü tarih gibi araştırmalar ile incelenebilir. Nitekim bahsi geçen destinasyonlar Pavlus, Aziz Nikolas gibi kutsal kişiler ile özdeşleştirilirken, Aya Tekla geri planda kalmaktadır.

Her çalışmada olduğu gibi bu kavramsal değerlendirmede de birtakım sınırlılıklar bulunmaktadır. Öncelikli olarak Aya Tekla ile ilgili İngilizce dili dışında yabancı kaynaklar yer almaktadır. Ek olarak Tekla'nın yolculuklarıyla ilgili kaynaklar oldukça yetersizdir. Bu sınırlılıklar göz önüne alınarak gelecek çalışmalarda giderilmelidir.

Kaynakça

- Aydın, F. (2000). *Pavlus ve Din Anlayışının Yansımaları*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Bahar, H. (1994-1995). Konya Çevresi Tarih Araştırmaları – 1: Hititler'den Romalılar'a Kadar Isauria Bölgesi. *S.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, 10: 219-246.
- Birekul, M. (2017). Pavlus'un Seyahatlerinde Konya ve Karaman Bölgesi Misyonerlik ve Eğitim Faaliyetleri. www.mbirekul.com [Erişim Tarihi: 15.12.2022]
- Budak, D. (2012). *Anadolu'da Yaşamış Aziz ve Azize Hayatlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Can, S. (2017). *Kadının Sosyalleşmesinde Geleneksel Oyunların Rolü (Silifke Yöresi Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Canevello, S. A. (2004). Iconiumlu Azize Thecla, Yaşamı ve Mucizeleri. *Olba*, X: 260.
- Canevello, S. A. (2015). Şifaverici Azize Thecla: Mucizeleri ve Olbalı Çocuk. *Selevtia Ad Calycadnum*, 5(5): 185-196.
- christianiconography. Saint Thecla: The Iconography <https://www.christianiconography.info/thecla.html>, [Erişim Tarihi: 14.12.2022]
- christianiconography. Saint Thecla: The Iconography: <https://www.christianiconography.info/thecla.html> [Erişim Tarihi: 05.12.2022]
- Connor, C. L. (2011). Bizans'ın Kadınları (Çev. Barış Cezar). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Davis, Stephen J. (2008). *The Cult of St. Thecla: A Tradition of Women's Piety in Late Antiquity*, New York, Oxford University.
- Erçolak, G. (2021). *Anadolu'da Görülen Aziz/Azizeler ve Rehber Anlatımındaki Yerleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Erçolak, G. & Tanrıseven, C. (2020). Aya Tekla: Hristiyanlığın İlk Kadın Havarisi. (Editör) Güzel, Ö.: *Anadolu'da İnanç Turizmi: Fenomenler, Efsaneler, Kişiler ve Mekânlar*, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 388-395.
- Gündüz, Ş. (1998). *Din ve İnanç Sözlük*, Ankara, Vadi Yayınları.
- Güzel, Ö. (2012). Türkiye'deki Hristiyan Pazarı Değerlerinin Analizi ve İnanç Tabanlı Pazarlama Kapsamında Bu Değerlerin İlgili Pazarlara İletilmesi. *Mediterranean Journal of Humanities*. 2(2): 133-141.
- Güzel, Ö. (2022). Akdeniz & Ege Bölgesi Kilise ve Sinagog Efsaneleri, (Editör) Tanrıseven, C. ve Güzel, Ö.: *Anadolu Efsaneleri*, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 407-420.
- Henriques, J. C. (2018). Paul's Magical Mystery Tour. A Brief Survey of Christian Amulets Citing the Pauline Corpus. *Biblische Notizen*, 176, 111-125.
- İnce, F. (2019). *Bizans Devleti'ndeki Ariusçuluk Tartışmalarının Hristiyanlık Üzerindeki İzleri*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 42, 325-331.

Kahraman, A. (2009). *1912–1925 Yılları Arasında Sebilürreşad Dergisi'nde Yayınlanan Hıristiyanlıkla İlgili Makaleler ve Tahliller*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Karaman, E. H. (2021). A Woman Abandoned By Her Apostle: Thecla's Uniqueness Among the Apocryphal Acts of the Apostles. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 21(2): 963-986.

Kaya, İ. & Yetiş, A. D. (2020). Bazı Tarihi Yerleşimlere Ait Çevresel Faktörlerin CSB Destekli Analizi: Kilikya Bölgesi Örneği. *Beü Fen Bilimleri Dergisi*, 9(3): 1337-1350.

Keskin, E. (2018). Doğu Roma İmparatorluğu Dönemi'nde Anadolu'dan Kudüse Uzanan İnanç Yolculuğu. *Turkish Studies Social Sciences*, 13(18): 883-900.

Kirsch, J.P. (1912). *Sts. Thecla*. In *The Catholic Encyclopedia*. New York: Robert Appleton Company.

Küçük, A. (2008). *Misyonerlikten Diyaloga Türkiye*. Ankara, Aziz Andaç Yayınları.

Küçük, M. A. (2017). Mitolojiden İkonografiye Türkiye'nin Turistik Dinî Mekânları: Mağaralar. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, (2), 16-57.

Levent, Y. S., & Uçar, M. (2018). Kültürel Rotalar Bağlamında Mersin İlinin İnanç Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi. I. *Uluslararası Akdeniz Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Mersin, 322-340,

Lipsius, R. A. & Bonnet, M. (1891). *Acta Apostolorum Apochrypha*, Herman Mendelssohn, Leipzig.

Madrigal, P. M. (2015). Ekümenik Konsiller, Kutsal Kitap ve Arkeoloji E-Kitap Hristiyan Kitapları,

https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=w4hUBQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT2&dq=related:yFM9VnbnAVcJ:scholar.google.com/&ots=26cXwX0dKk&sig=T_y2oAaIeUembdMEjqWiZnDzWK0&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false, [Erişim Tarihi: 27.05.2023]

mbirekul: <http://www.mbirekul.com/wp-content/uploads/2017/04/azizpavlus.pdf> [Erişim Tarihi: 05.12.2022]

Negiz, N. (2017). *Kent–Turizm–Kalkınma İlişisine Arkeoloji Ekseninden Bakmak: Yalvaç Pisidia Antiokheiası Üzerinden Bir İnceleme*, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22(1), 153-164.

newadvent, Sts. Thecla. <https://www.newadvent.org/cathen/14564a.html> [Erişim Tarihi: 05.12.2022]

Nilgün, A. Ş. (2022). İnanç Turizmi Uzmanı Turist Rehberi 05.12.2022 tarihinde yapılan görüşme.

oodegr: https://www.oodegr.com/tourkika/synaksaristis/thekla_agia1.html, [Erişim Tarihi: 14.12.2022]

ortodokslartopluluğu. 24 Eylül Azize Thekla
<https://www.ortodokslartoplulugu.org/azizlerimiz-hayat-hikayeleri/azize-thekla/>, [Erişim Tarihi: 05.12.2022]

ortodokslartopluluğu. 24 Eylül Azize Thekla.
<https://www.ortodokslartoplulugu.org/azizlerimiz-hayat-hikayeleri/azize-thekla/>, [Erişim Tarihi: 05.12.2022]

Öztürk, N. (2012). Hıristiyanlığın İlk Yıllarında Akdeniz Ülkelerini Etkisi Altına Alan Kadın: Tekla, *Fe Dergi*, 4(1), 42-53.

Özyıldırım, M. (2006). *359 Yılı Seleucia Konsili Kararlarının Çözümlemesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Latin Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Pederson, R. (2006). *The Lost Apostle*, San Francisco: John Wiley and Sons.

samandagortodoks: www.samandagortodoks.com [Erişim Tarihi: 05.12.2022]

Sangermanensis, U. (1852). *Martyrologium (Patrologia Latina)*. (Editör) Migne, J. P., 124.

Sarıkcıoğlu, E. (2004). *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*. Isparta, Fakülte Kitabevi.

Şengül, F. (2022). Orta Anadolu'da Bizans Dönemi Hıristiyan Hac Yolları. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 7, 1-29.

Turan, S. (2006). *Misyonerliğin Kurucusu Pavlus*. İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Ulutürk, M. (2011). *Lystra'da İlk Hıristiyanlar ve Lystra'nın Hıristiyanlıktaki Yeri*. Uluslararası Hatunsaray (Lystra) ve Çevresi, Tarih, Kültür ve Turizm Sempozyumu, 1-12.

Wake, A. (2008). *Forbidden Gospels and Epistles: Of the Original New Testament, The Acts of St. Paul and Thecla*, Forgotten Books, <https://www.gutenberg.org/files/6516/6516-h/6516-h.htm>, [Erişim Tarihi: 05.12.2022]

yandex.com.tr: <https://yandex.com.tr/map-creator> [Erişim tarihi: 29.05.2023]